

ZÁMENÁ

- plnovýznamový ohybný SD, môže mať dlhšie a kratšie tvary (napr. jeho vidím – vidím ho)
- majú vetnočlenskú platnosť, vo vete bývajú podmetom, predmetom, časťou menného príslušku, zhodným prívlastkom
- sú SD, ktoré **majú schopnosť zastupovať iný SD**, najčastejšie pods. mená a príd. mená

KATEGÓRIE: rod, číslo, pád, vzor (pekný, cudzí, samostatné skloňovanie), druh

Druhy:

- 1. osobné**
 - základné* – ja, ty...
 - privlastňovacie* – môj, tvoj...
- 2. zvratné**
 - základné* – seba, sa
 - privlastňovacie* – svoj
- 3. ukazovacie** – ten, tá, to, taký, tam, tak, takto...
- 4. opytovacie** – kto, čo, aký, ktorý, čí, začo, načo...
- 5. vymedzovacie** – sám, niekto, nikto, nikdy, všetci
- 6. neurčité** – niekto, niečo, voľakto, ktosi, ktorýsi

Vzťažné zámená – sú opytovacie zámená, ktoré fungujú ako spojky v podraďovacom súvetí.

Aký budeš mať prospech? → opytovacie zámeno

Nevedel, aký bude mať prospech. → vzťažné zámeno

ŠTYLISTICKÉ VYUŽITIE ZÁMEN

- zámená v texte pociťujeme ako **expresívny prvok** zdôrazňujúci vetu alebo časť:
 - ak sú na začiatku vety (Mňa budeš poučovať?)
 - ak ich použijeme, keď ich prítomnosť nie je nevyhnutná (Ja viem!)
 - ak poukazujeme na vytýčený vettý člen (Milan, ten rád pracuje.)
- v umeleckom teste považujeme hromadenie zámen za **charakteristický prostriedok**. V hovorovom prejave považujeme hromadenie zámen za závažnú štylistickú chybu, v odbornom teste sú **prostriedkom nadväznosti**
- slovo jeden jej zámenom, ak má štylistický význam (Špekulant jeden!) alebo ak stojí pri zhodnom prívlastku (Jedna fantastická baba.)

ČÍSLOVKY

- plnovýznamový SD, označujú počet osôb, zvierat, vecí, dejov, ich poradie a členenie
- niektoré číslovky majú podobu pods. mena (napr. sto), príd. mena (napr. prvý), podobu číslovky (napr. storako)
- zloženú číslovku, aj keď sa jej časti píšu oddelené, považujeme za celé slovo
- vo vete bývajú číslovky prívlastkom, podmetom, doplnkom a časťou menného prísudku

Číslovky môžu byť ohybné:

- 1 – 4 = osobitné skloňovanie
- 5 – 99 = podľa vzoru päť
- vyššie základné číslovky sú zvyčajne neohybné
- *radové a druhové číslovky* sa skloňujú podľa vzorov príd. mien
- *neurčité, násobné a skupinové číslovky* sú nesklonné

KATEGÓRIE – rod, číslo, pád, vzor, určité – neurčité, druh

Druhy:

1. základné – dva, tri, málo, veľa
2. skupinové – dvojo, pätoro, viacero
3. násobné – dvakrát, raz, dvojnásobný
4. radové – prvý, tretí, niekoľký
5. druhové – dvojaký, mnohoraký

ŠTYLISTICKÉ VYUŽITIE ČÍSLOVIEK

- v umelcom štýle sa využíva **mágia čísel** najmä v rozprávkach
- v hovorovom štýle sa využívajú číslovky ako prostriedok zveličovania

VÝVIN JAZYKA

Vec, ktorá má pri dorozumievaní schopnosť zastupovať inú vec sa nazýva **znak**.

Jazykový znak – je vyjadrený slovom alebo združeným pomenovaním schopný zastupovať veci z reálneho sveta.

Piktogram – je obrázok, ktorý nahradí text informácie (dopravné značky, prečiarknutý mobil a pod.).

Jazyk vznikol vtedy, keď sa u človeka objavila schopnosť myslieť. Je **prostriedkom myslenia**, t. j. objektívna realita, ktorá nás obklopuje sa dá vyjadriť jazykom. Jazyk a myslenie tvoria jednotu.

FUNKCIE JAZYKA:

1. **POZNÁVACIA** – prostredníctvom jazyka poznávame objektívnu realitu
2. **DOROZUMIEVACIA**
3. **VÝRAZOVÁ** – prostredníctvom jazyka vyjadrujeme pocity

Ludská spoločnosť sa člení na množstvo skupín, ľudia sa častokrát nevedia dorozumieť a preto vzniká jazyková bariéra. Ak chceme túto bariéru prekonáť, musíme umelo vytvoriť jazyk, ktorými sa väčšina dohovorí. Najznámejším umelým jazykom je **esperanto** – obsahuje slová a gramatiku zo všetkých jazykov.

Prirodzený jazyk je jazyk, ktorý má svoj pôvod a krajinu, v ktorej funguje ako úradný jazyk. Súčasným prirodzeným svetovým jazykom je angličtina.

Symbolický jazyk je systém vopred dohodnutých znakov (napr. matematika)

Mŕtvy jazyk je jazyk, ktorý nie je úradným jazykom v žiadnej krajine, ale sa používa (latinčina)

Jazyk sa postupne mení a vyvíja, mení sa jeho:

- a) **formálna stránka** – zanikajú zastaralé slová, archaizmy (napr. dereš) a vznikajú nové slová – neologizmy
- b) **gramatická stavba** – v SJ zaniklo zdvojené číslo, tzv. **duál**. Používalo sa na vyjadrenie vecí, ktoré sú v pároch (napr. oči, uši)
- c) **zvuková stránka** – v SJ zanikol ь, ъ (mäkký a tvrdý jer) a na ich miestach vznikli dvojhásky

INDOEURÓPSKE JAZYKY

Výskumom sa zistilo, že pre jednotlivé skupiny príbuzných jazykov musel existovať spoločný prajazyk. Pre jazyky, ktoré sa v súčasnosti používajú v celej Európe a Indii bol spoločným jazykom **praindoeurópsky jazyk** (praindoeurópčina).

Rozdelenie indoeurópskych jazykov:

Indoeurópska jazyková rodina		
1. indoiránske jazyky	bengálčina, hindčina, perzština...	
2. baltské jazyky	lotyština, litovčina	
3. germánske jazyky	dánčina, nórčina, angličtina, nemčina	
4. italické jazyky	latinčina – románske jazyky: francúzština, španielčina, taliančina, portugalčina	
5. keltské jazyky	bretónčina, waleština, írčina	
6. slovanské jazyky	západoslovanské	slovenčina, čeština, dolná lužičtina, horná lužičtina, polština
	východoslovanské	bielorusština, ruština, ukrajinčina
	južnoslovanské	bulharčina, macedónčina, srbčina, chorvátčina, slovinčina

SLOVANSKÉ JAZYKY A ICH TRIEDENIE

Z indoeurópskeho prajazyka sa rôznymi gramatickými zmenami, ktoré nazývame **palatizácie** vyčlenila praslovančina, napr. **k/c; g/h/š, ž.**

kelo / celo
koina / kěna / cěna

Slovanské jazyky sú veľmi blízke, pretože praslovančina sa dlho vyvíjala ako jednotný dialekt. S odchodom praslovanov zo svojej pravlasti sa aj praslovančina začala rozpadáť a vznikli rôzne dialekty, ktoré boli základom dnešných jazykov.

VZNIK A VÝVIN SLOVENSKÉHO JAZYKA

Vplyvom zemepisných a spoločenských podmienok sa v 9. storočí začala utvárať **stará slovenčina**, predchodkyňa 3 typov slovenského jazyka.

Prebiehajú tu palatizácie, napr.: di /dz/ media / medza
(nosové o) o/u roka / ruka
- znaky Ь, ъ (jery) boli nahradené samohláskami alebo zanikli

FORMY NÁRODNÉHO JAZYKA

Spisovná slovenčina – je celonárodný, administratívno-právny jazyk. Je prirodzený jazyk národného spoločenstva. Pri každodennej komunikácii prenikajú do spisovnej slovenčiny aj slangové slová, narúšajú sa gramatické normy (napr. oni, ony) a tak vzniká osobitná forma, ktorú nazývame **štandardná forma**. Pri väčšom prenikaní nespisovných slov a nárečových slov vzniká tzv. **subštandardná forma**.

Okrem spisovnej slovenčiny existujú na našom území aj **nárečia**. Nemajú celonárodnú platnosť.
Rozoznávame dva typy nárečia:

1. **územné** – podľa určitého územia (napr. východné Slovensko)
2. **sociálne** – jazyk určitej skupiny ľudí

NORMA – v SJ existujú určité záväzné pravidlá, podľa ktorých sa musíme riadiť (napr. v N pl. vzor pekný – pekní chlapci). Tieto pravidlá sa nazývajú normy.

Uzákonenie jazykových noriem sa nazýva **kodifikácia**.

JAZYKOVÁ KULTÚRA – je cieľavedomá činnosť smerujúca k pestovaniu spisovnej podoby národného jazyka.

2. Vznik a vývin slovenského jazyka

2.1. HLAVNÉ FÁZY VÝVINU SLOVENSKÉHO JAZYKA

1.	Vznik praslovanského jazyka	Praslovančina (spoločný predchodca súčasných slovanských jazykov) sa vyčlenila z indoeurópskeho prajazyka niekoľkými charakteristickými zmenami v hláskovej stavbe (1. – 3. palatalizácia – zmäkčovanie).
2.	Diferenciácia praslovančiny	K diferenciácii praslovanského jazyka dochádza vplyvom migrácie našich predkov a osídľovania karpat-sko-naddunajskej oblasti (okolo 6. storočia). Naši predkovia prichádzali na toto územie dvoma prúdmi – západná a východná časť bola osídlená prúdom prichádzajúcim zo severu a severovýchodu, stredná časť prúdom z juhu a juhovýchodu.
3.	Vznik starej slovenčiny	9. storočie je pre vývin slovenského jazyka jedným z najdôležitejších. Konštantín a Metod zostavili pred príchodom na Veľkú Moravu staroslovensky jazyk na základe nárečia z okolia Solína a prvé slovanské písmo (hlaholiku) na základe malých písmen gréckej abecedy. (Žiaci Konštantína a Metoda neskôr zostavili cyriliku na základe veľkých písmen gréckej abecedy.) Tento jazyk sa <i>stal prvým kultúrnym slovanským jazykom</i> . Po rozpade Veľkej Moravy v 10. storočí staroslovenčina ustupuje do úzadia, presadzuje sa latinčina . V staroslovenčine dochádza k viacerým zmenám, zanikajú niektoré praslovanské hlásky (ь, ъ) a nosové samohlásky.
4.	Vznik kultúrnej západoslovenčiny, stredoslovenčiny a východoslovenčiny	V 14. – 16. storočí do listín písaných po latinsky a po česky postupne preniká slovenčina s českými prvками. Vzniká slovakizovaná čeština .

5.	1. kodifikácia slovenského jazyka	1787 – Anton Bernolák vychádzal z kultúrnej západoslovenčiny a svojimi gramatickými dielami (Filologicko-kritická rozprava o slovenských písmenach; Slovenská gramatika; Etymológia slovanských slov; Slovár Slowenskí-Česko-Laťansko-Nemecko-Uherskí) kodifikoval kultúrny jazyk – bernolákovčinu s <i>fonetickým pravopisom</i> . Slovenskí evanjelici však neprijali Bernolákovu slovenčinu, ďalej používali slovakizovanú češtinu. Znaky bernolákovčiny: <ul style="list-style-type: none">• mäkkosť spoluďláskej sa vždy označovala mäkčeňom,• nerozlišoval i/y,• namiesto j používal g,• v sa vždy písalo ako w.
6.	2. kodifikácia slovenského jazyka	1844 – Ludovít Štúr na základe stredoslovenského nárečia, ktoré pokladal za najčistejšie, kodifikoval nový spisovný jazyk. (Nárečia slovenskou alebo potreba písania v tomto nárečí; Nauka reči slovenskej) Pravopis nebol dôsledne <i>fonetický</i> , rešpektoval pôvod a zloženie slova. Štúrova slovenčina zjednotila slovenskú inteligenciu, lebo ju prijali katolíci aj evanjelici. Znaky štúrovskej podoby slovenského jazyka: <ul style="list-style-type: none">• mäkkosť spoluďláskej sa dôsledne označovala,• nepoznal hlásky: I, ä, y, é, a dvojhásku iu,• koncovka prídaných mien stredného rodu bola -uo.
7.	Hodžovsko-hattalovská reforma	M. M. Hodža mal výhrady voči pravopisu štúrovskej slovenčiny, presadzoval <i>etymologický pravopis</i> . V roku 1851 je prijatá Hattalova úprava (1852 – Krátka mluvnica slovenská). Zmeny: <ul style="list-style-type: none">• rozlišuje -i/-y,• namiesto dvojhásky uo používa ó, neskôr ô,• pribúdajú hlásky: ä, I, é,• prestáva sa označovať mäkkosť d, t, n, l v slabikách de, te, ne, le,• koncovky prídaných mien stredného rodu sa menia na -é.
8.	Potláčanie slovenčiny	1875 – 1918 – maďarizácia
9.	Slovenčina sa presadzuje	Po vzniku 1. ČSR v roku 1918 sa slovenčina stáva štátnym, úradným a vyučovacím jazykom. V dvadsiatych rokoch silnejú snahy o vytvorenie jednotného československého jazyka. V ich duchu vychádzajú prvé Pravidlá slovenského pravopisu profesora Václava Vážného v roku 1931.

SLOVOSLED – je usporiadanie slov vo vete, ktoré sa uskutočňuje podľa určitých pravidiel, ktoré voláme slovosledové princípy.

V SJ rozoznávame 3 slovosledové princípy:

1. **Aktuálne členenie vety** – základný slovosledový princíp. Každý text sa dá rozdeliť na 3 časti. Známa časť výpovede sa nazýva **východisko (V)**, nová informácia sa nazýva **jadro (J)** a medzi týmito časťami sú **spájacie výrazy (T)**, tvoria ich spojky a častice. Rovnako sa dá rozdeliť aj veta.

Vzorec:

- oznamovacej vety VJT
- opytovacej vety JTV

2. **Gramatický činitel'** – každý vettý člen má svoje miesto vo vete.

3. **Rytmický činitel' (fonetický)** – striedanie prízvučných a neprízvučných slov.

VÝVIN JAZYKA

Vec, ktorá má pri dorozumievaní schopnosť zastupovať inú vec sa nazýva **znak**.

Jazykový znak – je vyjadrený slovom alebo združeným pomenovaním schopný zastupovať veci z reálneho sveta.

Piktogram – je obrázok, ktorý nahradí text informácie (dopravné značky, prečiarknutý mobil a pod.).

Jazyk vznikol vtedy, keď sa u človeka objavila schopnosť myslieť. Je **prostriedkom myslenia**, t. j. objektívna realita, ktorá nás obklopuje sa dá vyjadriť jazykom. Jazyk a myslenie tvoria jednotu.

FUNKCIE JAZYKA:

1. **POZNÁVACIA** – prostredníctvom jazyka poznávame objektívnu realitu
2. **DOROZUMIEVACIA**
3. **VÝRAZOVÁ** – prostredníctvom jazyka vyjadrujeme pocity

Ludská spoločnosť sa člení na množstvo skupín, ľudia sa častokrát nevedia dorozumieť a preto vzniká jazyková bariéra. Ak chceme túto bariéru prekonať, musíme umelo vytvoriť jazyk, ktorými sa väčšina dohovorí. Najznámejším umelým jazykom je **esperanto** – obsahuje slová a gramatiku zo všetkých jazykov.

Prirodzený jazyk je jazyk, ktorý má svoj pôvod a krajinu, v ktorej funguje ako úradný jazyk. Súčasným prirodzeným svetovým jazykom je angličtina.

Symbolický jazyk je systém vopred dohodnutých znakov (napr. matematika)

Mŕtvy jazyk je jazyk, ktorý nie je úradným jazykom v žiadnej krajine, ale sa používa (latinčina)

Jazyk sa postupne mení a vyvíja, mení sa jeho:

- a) **formálna stránka** – zanikajú zastaralé slová, archaizmy (napr. dereš) a vznikajú nové slová – neologizmy
- b) **gramatická stavba** – v SJ zaniklo zdvojené číslo, tzv. **duál**. Používalo sa na vyjadrenie vecí, ktoré sú v pároch (napr. oči, uši)
- c) **zvuková stránka** – v SJ zanikol ь, ъ (mäkký a tvrdý jer) a na ich miestach vznikli dvojhlásky

INDOEURÓPSKE JAZYKY

Výskumom sa zistilo, že pre jednotlivé skupiny príbuzných jazykov musel existovať spoločný prajazyk. Pre jazyky, ktoré sa v súčasnosti používajú v celej Európe a Indii bol spoločným jazykom **praindoeurópsky jazyk** (praindoeurópčina).

Rozdelenie indoeurópskych jazykov:

Indoeurópska jazyková rodina		
1. indoiránske jazyky	bengálčina, hindčina, perzština...	
2. baltské jazyky	lotyština, litovčina	
3. germánske jazyky	dánčina, nórčina, angličtina, nemčina	
4. italické jazyky	latinčina – románske jazyky: francúzština, španielčina, taliančina, portugalčina	
5. keltské jazyky	bretónčina, waleština, írcina	
6. slovanské jazyky	západoslovanské	slovenčina, čeština, dolná lužičtina, horná lužičtina, polština
	východoslovanské	bieloruština, ruština, ukrajinčina
	južnoslovanské	bulharčina, macedónčina, srbčina, chorvátčina, slovinčina

SLOVANSKÉ JAZYKY A ICH TRIEDENIE

Z indoeurópskeho prajazyka sa rôznymi gramatickými zmenami, ktoré nazývame **palatizácie** vyčlenila praslovančina, napr. **k/c; g/h/š, ž**.

celo / celo
koina / kěna / cěna

Slovanské jazyky sú veľmi blízke, pretože praslovančina sa dlho využívala ako jednotný dialekt. S odchodom praslovanov zo svojej pravlasti sa aj praslovančina začala rozprávať a vznikli rôzne dialekty, ktoré boli základom dnešných jazykov.

VZNIK A VÝVIN SLOVENSKÉHO JAZYKA

Vplyvom zemepisných a spoločenských podmienok sa v 9. storočí začala utvárať **stará slovenčina**, predchodkyňa 3 typov slovenského jazyka.

Prebiehajú tu palatalizácie, napr.: di /dz/ media / medza

(nosové o) o/ u roka / ruka
- znaky Ŀ, ſ (jery) boli nahradené samohláskami alebo zanikli

FORMY NÁRODNÉHO JAZYKA

Spisovná slovenčina – je celonárodný, administratívno-právny jazyk. Je prirodzený jazyk národného spoločenstva. Pri každodennej komunikácii prenikajú do spisovnej slovenčiny aj slangové slová, narúšajú sa gramatické normy (napr. oni, ony) a tak vzniká osobitná forma, ktorú nazývame **štandardná forma**. Pri väčšom prenikaní nespisovných slov a nárečových slov vzniká tzv. **subštandardná forma**.

Okrem spisovnej slovenčiny existujú na našom území aj **nárečia**. Nemajú celonárodnú platnosť.

Rozoznávame dva typy nárečia:

1. **územné** – podľa určitého územia (napr. východné Slovensko)
 2. **sociálne** – jazyk určitej skupiny ľudí

NORMA – v SJ existujú určité záväzné pravidlá, podľa ktorých sa musíme riadiť (napr. v N pl. vzor pekný – nekní chlapci). Tieto pravidlá sa nazývajú normy.

Uzákonenie jazykových nariem sa nazýva **kodifikácia**

JAZYKOVÁ KULTÚRA – je cieľavedomá činnosť smerujúca k pestovaniu spisovnej podoby národného jazyka

TEXTOVÁ (NADVETNÁ) SYNTAX

TEXTOVÁ SYNTAX – skúma syntaktickú výstavbu textu.

TEXT – je súvislý jazykový prejav. Tvorí sa spájaním viet, medzi ktorými je určitá nadväznosť.

Vety na seba nadväzujú obsahovo, pomocou jazykových a mimojazykových prostriedkov, **konektorov** – prostriedky, ktoré vytvárajú súdržnosť textu.

Obsahové časti textu sú usporiadane v istom poriadku, čo nazývame **architektonika textu**.

Rozdelenie konektorov:

1. jazykové konektory

- *lexikálne* – opakovanie jazykových jednotiek, synonymá, antonymá
- *gramatické* – slovosled, elipsy, parentézy, nevyjadrený podmet

2. mimojazykové konektory – mimika, gestikulácia

V texte na seba nadväzujú:

- **retrospektívne (smerom dozadu)** – napr. K narodeninám dostal nové korčule. Túžil po nich už dávno.
- **perspektívne (smerom dopredu)** – napr. Urobil to náročky. Nič mu vopred nepovedali.
- **mimotextové** – na iný text alebo situáciu – napr. Ako včera spomínal, bude to veľké prekvapenie.

SLOVOSLED – je usporiadanie slov vo vete, ktoré sa uskutočňuje podľa určitých pravidiel, ktoré voláme slovosledové princípy.

V SJ rozoznávame 3 slovosledové princípy:

1. **Aktuálne členenie vety** – základný slovosledový princíp. Každý text sa dá rozdeliť na 3 časti. Známa časť výpovede sa nazýva **východisko (V)**, nová informácia sa nazýva **jadro (J)** a medzi týmito časťami sú **spájacie výrazy (T)**, tvoria ich spojky a častice. Rovnako sa dá rozdeliť aj veta.

Vzorec:

- oznamovacej vety VJT
- opytovacej vety JTV

2. **Gramatický činitel** – každý vetylý člen má svoje miesto vo vete.

3. **Rytmický činitel (fonetický)** – striedanie prízvučných a neprízvučných slov.

Členenie textu

Text sa člení na odseky.

ODSEK – vyznačuje sa formálne (graficky) a tvorí významovo ucelenú jednotku. Má teda obsah a formu.

Ak sa odsek začína slovesom a časticou, hovoríme o mäkkom odseku.

Ak sa začína slovom (menom), hovoríme o tvrdom odseku.

Odseky sa spájajú do vyšších celkov, ktoré voláme **kapitoly**.

V umeleckom teste má odsek štýlistickú funkciu.

V odbornom teste slúži odsek ako prostriedok prehľadnosti.

Druhy odsekov:

- A) **Bezpríznakový odsek** – nový, často sa nachádza v odbornej literatúre, označuje sa napr. číslicou, písmenom
- B) **Príznakový odsek** – nemení obsah textu, ale vydeľuje ho subjektívny postoj autora. Vyskytuje sa v umeleckej literatúre, rečníctve a publicistike.

Osobitné postavenie má prvý a posledný odsek, ktoré nemajú na čo nadväzovať.

Prvý odsek

- *in medias res*
- *naznačenie témy*

Posledný odsek

- *vycerpanie témy*
- *zhrnutie*

KAPITOLA – skladá sa z viacerých odsekov, nie je tak presne vymedzená obsahom a formou ako odsek. Obsah kapitoly býva niekedy natoľko uzavretý, že nepotrebuje predchádzajúci text, aby sme jej porozumeli. Takého kapitoly sú v odbornej literatúre.

Druhy kapitol:

1. **klíčová** – nastáva zvrát dej
2. **kulminačná** – dej vrcholí
3. **rámujúca** – na začiatku a na konci diela
4. **otvorená** – dej nie je ukončený, rozvíja sa v ďalšej kapitole

POLOVETNÁ SYNTAX

- zaoberá sa polovetnými konštrukciami (PK).
- **PK** je prechodný útvar medzi jednoduchou vetou a súvetím
- vzniká tak, že v jednej z viet dochádza k zmene určitého slovesného tvaru na neurčitý slovesný tvar (prechodník, prícastie, neurčitok), ktorý môže plniť funkciu – doplnku, prívlastku, funkciu určenia, predmet, prístavok
- pri zmene určitého slovesného na neurčitý vzniká **polopredikatívna syntagma** (nevyjadrený prisudzovací sklad)
- PK sa využívajú na zhustenie textu, ekonomicke vyjadrovanie, pri ich využívaní odstránime štylistickú chybu opakovanie vztiažného zámena ktorý

Súvetie konštrukcia

Polopredikatívna (polovetná)

Chodil po izbe a pospevoval si. → Chodiac po izbe si pospevoval.

Žiaci, ktorí ovládajú pravopis, → Žiaci ovládajúci pravopis sa neboja diktátov.

Išli sme na ples, aby sme sa zabavili. → Išli sme sa na ples zabaviť.

- využívajú sa na zhustenie (kondenzovanie) textu
- štylisticky sa nimi dá predísť hromadeniu vedľajších viet so vztiažným zámenom ktorý, čím sa stanú súvetia prehľadnejšimi

PRÍSTAVOK

- vyjadruje význam niektorého VČ iným spôsobom
- stojí za nadradeným VČ, ktorý môže byť vyjadrený pods. menom alebo zámenom
- vo vete je oddelený z oboch strán čiarkami
- najčastejšie býva vyjadrený pods. menom
- môže byť:
 - holý** - Janko Kráľ, slovenský básnik, patril k predstaviteľom romantizmu.
 - rozvity** – Janko Kráľ, najznámejší slovenský básnik, patril k predstaviteľom romantizmu.
 - viacnásobný** - Janko Kráľ, slovenský básnik, spisovateľ a politik, ...

VSUVKA

- parentéze
- vyjadruje pocity
- ide o vložené výrazy, ktoré s vetou obsahovo súhlasia, ale rečníky do celku zaradené nie sú
- vsuvkami často bývajú výrazy: prosím, tuším, samozrejme, snáď, myslím, úprimne povedané
- „Túto izbu, **ako som sa už zmienil**, ja upratovať nebudem“, „Prídem k tebe, **myslím**, zajtra“

Umelecký štýl

- štýl verejného styku a má subjektívny charakter

Znaky

1. Písomnosť

- = všetky útvary majú písomnú podobu, text je určený neprítomnému adresátovi

2. Subjektivnosť

- = text je ovplyvnený autorovou osobnosťou, ktorá sa dosahuje emocionálnymi a expresívnymi výrazovými prostriedkami

3. Variabilnosť (rôznorodosť)

- = prejavuje sa :
 - vo výbere jazykových prostriedkov – využívame slová z celej SZ (napr. spisovné, nespisovné slová, syntaktické konštrukcie)
 - v miešaní žánrov a štýlov – v literatúre neexistujú len čisté žánre, vznikajú napr. lyricko-epické diela, veršované drámy a pod.
 - v bohatstve formy – členenie textov na odseky a kapitoly

4. Obsahová mnohoznačnosť

- = umelecký text využíva rôzne básnické prostriedky, ale aj prvky administratívneho, publicistického a náučného štýlu

KOMPOZÍCIA UMELECKÉHO ROZPRÁVANIA

Umelecké rozprávanie využíva zložité kompozičné postupy, nemusí sa vyvíjať iba v časovej následnosti:

1. **expozícia** – oboznámenie s postavami, prostredím, náznak konfliktu
2. **kolízia** – udalosť, ktorá má rozhodujúci vplyv na dej, nastáva stupňovanie dejá
3. **kríza** – vyvrcholenie konfliktu, postava sa dostáva do konfliktu s inou postavou, spoločnosťou
4. **peripetia** – nečakaný dejový obrat, ktorý smeruje k rozuzleniu konfliktu
5. **rozuzlenie** – zlý alebo dobrý koniec, ak je koniec tragickej, hovoríme tomu katastrofa

KOMPOZIČNÉ POSTUPY:

1. **chronologický postup** – vyrozprávanie udalosti v časovej postupnosti
2. **retrospektívny postup** – vyrozprávanie udalosti smerom dozadu do minulosti
3. **reťazový postup** – vyrozprávanie príbehu, pri ktorom sa v celom príbehu objavuje rovnaký postup
4. **in medias res** – vpadnutie priamo do dejá

Slohové postupy v umeleckom štýle

- umelecký štýl využíva všetky slohové postupy, ale najčastejšie rozprávací slohový postup
- najpoužívanejšími slohovými útvarmi v umeleckom štýle:
 - rozprávanie - vyrozprávanie príbehu
 - opis a charakteristika - vykreslenie postáv a prostredia
 - úvaha - názory a myšlienky

Výkladový slohový postup v umeleckom štýle

- autor rozoberá vzťahy medzi osobami a pomocou úvahy ich hodnotí
- nachádza sa v pásmе rozprávača (úvahy v reči rozprávača) a pásmе postáv (úvahy v reči postáv)
- v lyrike sa nachádzajú tiež prvky úvahy a takúto lyriku nazývame reflexívna lyrika
- v literatúre faktu a v bibliografii sa nachádza informačný slohový postup

Rozprávací slohový postup v umeleckom štýle

- vyznačuje sa neopakovateľným príbehom a základným útvaram je rozprávanie
- je najstarší zo všetkých postupov a jazykovo najbohatší
- výsledkom rozprávacieho slohového postupu je príbeh, ktorý má svoj dej
- rozprávací slohový postup sa nachádza v hovorovom a publicistickom štýle

Druhy rozprávania:

1. Ústne rozprávanie

- = využíva sa v každodennom kontakte
- = nájdeme ho aj v próze
- = „ja rozprávanie“

2. Jednoduché rozprávanie

- = využíva sa výlučne v súkromnom styku

3. Komplexné rozprávanie

- = je doplnené opisom, charakteristikou a prvkami úvahy
- = takáto forma sa vyskytuje v literatúre

4. Reprodukcia

- = je rozprávanie príbehu iným ľuďom

Umelecký štýl

- štýl verejného styku a má subjektívny charakter

Znaky

1. Písomnosť

- = všetky útvary majú písomnú podobu, text je určený neprítomnému adresátovi

2. Subjektívnosť

- = text je ovplyvnený autorovou osobnosťou, ktorá sa dosahuje emocionálnymi a expresívnymi výrazovými prostriedkami

3. Variabilnosť (rôznorodosť)

- = prejavuje sa :
 - a) vo výbere jazykových prostriedkov – využívame slová z celej SZ (napr. spisovné, nespisovné slová, syntaktické konštrukcie)
 - b) v miešaní žánrov a štýlov – v literatúre neexistujú len čisté žánre, vznikajú napr. lyricko-epické diela, veršované drámy a pod.
 - c) v bohatstve formy – členenie textov na odseky a kapitoly

4. Obsahová mnohoznačnosť

- = umelecký text využíva rôzne básnické prostriedky, ale aj prvky administratívneho, publicistického a náučného štýlu

KOMPOZÍCIA UMELECKÉHO ROZPRÁVANIA

Umelecké rozprávanie využíva zložité kompozičné postupy, nemusí sa vyvíjať iba v časovej následnosti:

1. **expozícia** – oboznámenie s postavami, prostredím, náznak konfliktu
2. **kolízia** – udalosť, ktorá má rozhodujúci vplyv na dej, nastáva stupňovanie dejá
3. **kríza** – vyvrcholenie konfliktu, postava sa dostáva do konfliktu s inou postavou, spoločnosťou
4. **peripetia** – nečakaný dejový obrat, ktorý smeruje k rozuzleniu konfliktu
5. **rozuzlenie** – zlý alebo dobrý koniec, ak je koniec tragickej, hovoríme tomu katastrofa

KOMPOZIČNÉ POSTUPY:

1. **chronologický postup** – vyrozprávanie udalosti v časovej postupnosti
2. **retrospektívny postup** – vyrozprávanie udalostí smerom dozadu do minulosti
3. **reťazový postup** – vyrozprávanie príbehu, pri ktorom sa v celom príbehu objavuje rovnaký postup
4. **in medias res** – vpadnutie priamo do dejá

Rozprávanie

Rozprávací slohový postup je zo všetkých slohových postupov najvyvinutejší a typovo najbohatší. Je založený na **dejovej linii**, ktorá sa odohráva v čase a v priestore.

Patrí medzi **zovreté** slohové postupy, pretože ho zovierajú tieto faktory:

- **Dejovosť**
- **Pribehovosť**
- **Časová linia**

Základný útvar rozprávacieho slohového postupu je **rozprávanie**. Väčšinou však hovoríme o **komplexnom rozprávaní** – výskyt aj iných slohových postupov, napríklad opisného.

Umelecké rozprávanie sa člení na **pásma rozprávača** a **pásma postáv**.

Druhy rozprávačov v rozprávaní:

- **autorský** – vševediaci, rozvíja príbeh, opisuje, komentuje, uvádza reč postáva, zobrazuje prostredie. Pozerá na všetky postavy s nadhládom, vidí svoje postavy zvonka aj zvnútra, vyostruje konflikty medzi postavami.

Rozprávanie je v 3. os. sg., napr.: *Balzac – Otec Goriot*: „Grófska najprv zbledla, viac netrpezlivosť svojho muža, ktorý prekutával oheň, hodil kutáč do kozuba, ako keby si popálil ruky a vstal.“

- **personálny** – subjektívny, tiež vševediaci, ale zvyčajne sa sústredí už len na jednu postavu, ktorá sa vyvíja v priebehu deja.

Rozprávanie je v 3. os. sg. = **on-rozprávanie** alebo **er-rozprávanie**, napr.: *Jozef Cíger Hronský - Jozef Mak*.

- **priamy** – úlohu rozprávača prevezme jedna z postáv diela. Často prerozpráva príbeh v 1. os. sg., akoby ho on sám zažil = **ja-rozprávanie** alebo **ich-rozprávanie**.

V tomto rozprávaní sonduje vnútro postavy – teda seba, dej je spomaľovaný opismi a úvahami, napríklad: *Remarque – Na západe nič nového*.

- **oko kamery** – zachytáva vonkajšie znaky, črty, činy postáv; o vnútornom svete postáv vieme len z ich konania.

Chýba tu vnútorný monológ, v ktorom sa prejavuje psychika postavy, nevieme, čo sa deje v duši postavy, čo si o udalosti myslí, postava si v duchu nič nehovorí, napríklad: *Le Clézio – Ariadna*.

Pásma postáv – prostriedok, ktorým autor dramatizuje rozprávanie:

1. **replika** – prehovor jednej postavy

2. **monológ** – súvislý, neprerušený prejav 1 postavy

3. **vnútorný monológ** – myslený, nevypovedaný prehovor 1 postavy

4. **dialóg** – rozhovor najmenej 2 postáv; striedajú sa repliky, zapisujú sa priamou rečou

- rozvíja príbeh, stupňuje konflikt, charakterizuje postavy

Modely priamej reči „P _____,“ u _____ .

„P _____ ?!“ u _____ .

U _____ : „P _____ ?!“

„P _____ ,“ u _____ , „p _____ .?!“

Dialog

- **symetrický** – striedajú sa repliky – priama reč

- **asymetrický** – prerušovaný autorskou rečou alebo vnútornou rečou postáv

- realizuje sa ako – nevlastná priama reč – polopriama reč

• **nevlastná priama reč**

- reč postavy včlenená do pásmu rozprávača

- na vyjadrenie vnútornej reči postáv

- nebýva osobitne vyčlenená úvodzovkami

- najčastejšie 1.os. sg.

a) neuvedená (*Odložila list do kabelky. Tak som teda znova bezprizorná. Čo som urobila?*)

Chcela som spravodlivosť!)

b) uvedená („*Vyhľadáva škriepku, “ pomyslel si Lukáš.*)

- **polopriama reč**

- súčasť pásma rozprávača
- tvorí prechod medzi autorskou rečou a nevlastnou priamou rečou
- je referovaním o myšlienkach postavy
- je v 3. os. sg.
- (*Kľako načúval a musel sa usmiat. Lukan žije. Čo mu tak na ňom záleží? Sú krajania.*)

- **nepriama reč**

- súčasť pásma rozprávača
- prostredníctvom nej sa reprodukuje prehovor niektornej postavy
- uvádzacie vety – vravel, šepkal (že)
- minulý čas – 3.os. sg.

Druhy rozprávania:

1. Klasické rozprávanie

- Úvod – expozícia – opis prostredia, údaj o čase, zoznámenie sa s postavami
- Zrod zápletky – kolízia – zauzlovanie deja
- Vyvrcholenie deja – kríza
- Obrat v deji – peripetia – dramatický zvrat, ku ktorému dôjde práve vo chvíli, keď sa už zdá, že všetko sa vyrieši
- Rozuzlenie

2. Rozprávanie in medias res – z lat. *uprostred veci* – nemá úvod, dej sa začína „akčne“, rovno uprostred deja, napríklad: *Kalinčiak: Reštavrácia: „Hej, na moj hriešnu dušu, bude!“ „Hej, na moj hriešnu dušu nebude!“*

3. Retrospektívne rozprávanie – dej sa odvija od konca príbehu.

4. Epické rozprávanie – je charakteristické pokojným plynutím deja, má málo dialógov, prevláda oznamovacia veta, má veľa súvetí.

5. Dramatické rozprávanie – charakterizujú ho prudké zvraty deja, veľa dialógov veľa zvolanií, oslovení, nedokončených viet, krátke vety, menej súvetí, veľa slovies, prekvapujúca pointa.

6. Priame rozprávanie = ich-rozprávania, ja-rozprávania. Rozprávač v 1. os. sg. Rozpráva príbeh, akoby ho sám zažil.

Dramatizujúce a estetizujúce jazykové prostriedky:

- krátke vety, opakovanie
- nedokončené vety
- historický prézent

Kompozícia útvarov: prevažuje trojčlenná kompozičná štruktúra – **úvod, jadro, záver.** Základné

útvary: jednoduché rozprávanie v hovorovom štýle, fejtón v publicistickom štýle, román, poviedka, novela, báj, dráma, epos, balada...

Rozprávací slohový postup v umelkom štýle

- vyznačuje sa neopakovateľným príbehom a základným útvaram je rozprávanie
- je najstarší zo všetkých postupov a jazykovo najbohatší
- výsledkom rozprávacieho slohového postupu je príbeh, ktorý má svoj dej
- rozprávací slohový postup sa nachádza v hovorovom a publicistickom štýle

Druhy rozprávania:

1. Ústne rozprávanie

- = využíva sa v každodennom kontakte
- = nájdeme ho aj v próze
- = „ja rozprávanie“

2. Jednoduché rozprávanie

- = využíva sa výlučne v súkromnom styku

3. Komplexné rozprávanie

- = je doplnené opisom, charakteristikou a prvkami úvahy
- = takáto forma sa vyskytuje v literatúre

4. Reprodukcia

- = je rozprávanie príbehu iným ľuďom

REČNÍCKY ŠTÝL RÉTORIKA

RÉTORIKA – je náuka o vlastnostiach hovoreného prejavu, o umení hovoriť logicky, zaujímavo a presvedčivo

DEJINY RÉTORIKY

Vzniká v starovekom Grécku, kde každý slobodný občan mal právo vystupovať na verejných zhromaždeniach, na súdoch ako obhajca a žalobca. Rečníctvo rozvíjali predstavitelia gréckej filozofie **Sokrates** a jeho žiak **Platón**, ktorí položili základy dialógu. Známy je Sokratov výrok: „Hovor, aby som ťa videl.“. Predstaviteľ **Demokritos** vyjadril názor, že slovo dokáže lepšie presvedčiť ako zlato. **Aristoteles** svojimi dielami Poetika a Rétorika položil základy súčasnej rétoriky. Neskôr na grécke rečníctvo nadvázovali Rimania a za najlepšieho rečníka sa považuje **Cicero**, ktorý je autorom diela O rečníkovi.

Novšie dejiny rétoriky sa spájajú so vznikom kresťanstva. Vznikli nové rečnícke žánre, napr. kázne a rôzne výklady biblického textu. Neskôr význam rétoriky upadá a rozvíja sa až v období kapitalizmu. Vzniká politické rečníctvo vďaka francúzskemu politikovi **Jeanovi Paulovi Maratovi**. Rozvojom rétoriky na Slovensku sa zaoberá **Ludovít Štúr**, ktorý sa podieľal na rozvoji politických rečí.

REČNÍCKY ŠTÝL

REČNÍCKY ŠTÝL – je štýl verejného styku a má subjektívno-objektívny charakter.

ZNAKY:

1. **VEREJNOSŤ** – využíva sa vo verejnej komunikácii, pri štylizácii prejavu si rečník musí uvedomiť, že sa už nemôže vrátiť k predchádzajúcemu textu
2. **ÚSTNOSŤ** – realizuje sa ústnou formou, ale rečník si môže prejav písomne pripraviť. Využíva mimojazykové prostriedky.
3. **SUGESTÍVNOSŤ** – rečník sa snaží zapôsobiť na city poslucháča, využíva preto básnické prostriedky
4. **ADRESNOSŤ** – prejavy sú sice určené kolektívnomu príjemcovi, ale vždy ide o vymedzenú skupinu ľudí
5. **NÁZORNOSŤ** – využíva sa len v odborných prejavoch. Rečník používa argumentáciu, rôzne pomôcky a prezentácie

SLOHOVÉ POSTUPY V RŠ:

1. **Výkladový slohový postup** – je základným slohovým postupom v odborných prejavoch, v príležitostných prejavoch sa využívajú prvky úvahy
2. **Rozprávací a opisný slohový postup** – nachádzajú sa v príležitostných prejavoch, napr. opis dobrých vlastností jubilanta alebo vyrozprávanie príbehu z jeho života
3. **Informačný slohový postup** – využíva sa v náučných prejavoch, ktorých úlohou je priniesť nové informácie

Ak chce byť rečník úspešný, musí správne artikulovať, využívať prestávky, prispôsobiť tempo reči druhu prejavu, využívať správnu melódiu reči a správne pracovať so silou hlasu.

Prejav je ovplyvnený:

- **témou**
- **funkciou** – dôležité je, čo je úlohou prejavu, t. j. na čo je prejav určený
- **situáciou** – rečník musí vedieť, akí budú poslucháči
- **očným kontaktom** – rečník by mal byť v kontakte s poslucháčmi

VÝRAZOVÉ PROSTRIEDKY RŠ:

1. **Verbálne výrazové prostriedky**
 - a) **lexikálne** – citovo zafarbené slová, synonymá, antonymá, spisovné slová, knižné slová, cudzie slová, zastaralé slová, frazeologizmy
 - b) **syntaktické** – optytovacie vety, rečnicke otázky, zvolacie vety, viacnásobný VČ, prístavok
 - c) **zvukové** – melódia vety, tempo rečí, prestávka, dôraz
 - d) **špecifické** – trópy a figúry
2. **Neverbálne výrazové prostriedky** – prejav sa vždy realizuje ústnou formou a preto rečník využíva neverbálne prostriedky:
 - a) **mimika** – pohyby tváre
 - b) **gestikulácia** – pohyby celého tela, gesto je funkčné iba vtedy, ak vyplýva z prejavu (napr. prílišná gestikulácia pri smútočnom prejave pôsobí komicky a nevhodne)
 - c) **imidž**
 - d) **posturika** – postoj
 - e) **proxemika** – je vzdialenosť medzi rečníkom a poslucháčom
 - f) **sila hlasu** – rečník ju musí meniť, aby udržal pozornosť poslucháčov
 - g) **zafarbenie hlasu** – farba hlasu záleží od druhu prejavu (napr. smútočný prejav prednesiem smutným hlasom)
 - h) **pôsobenie hudby** – využíva sa pri všetkých druhoch príležitostných prejavov

ŽÁNRE RŠ:

1. **AGITAČNO – PRESVIEDČACIE PREJAVY**
 - a) **politické reči** – parlamentný prejav, agitačný prejav, diplomatická reč
 - b) **súdne reči** – obžaloba, obhajoba
2. **NÁUČNÉ PREJAVY**
 - a) **monologické** – referát, koreferát, prednáška, prezentácia
 - b) **dialogické** – diskusia, polemika
 - c) **cirkevné**
3. **PRÍLEŽITOSTNÉ PREJAVY**
 - a) **súkromné** – sobášny prejav, smútočný prejav, uvítanie dieťaťa do života, jubilačné prejavy
 - b) **verejné** – prejav na stužkovej slávnosti, otváracie prejavy – galéria, múzeum

FÁZY TVORENIA PREJAVU

1. **Zhromažďovanie faktov**
2. **Kompozícia a štylizácia prejavu**
3. **Spôsob nácviku prednesu**
4. **Samotný prednes**

ZHROMAŽDOVANIE FAKTOV

- závisí od funkcie prejavu:
 - a) **niečo vysvetliť**
 - b) **zapôsobiť a presvedčiť**
 - c) **zmobilizovať k činnosti**
 - d) **pobaviť**
- okrem funkcie prejavu treba brať do úvahy aj adresáta a podľa toho zhromažďovať fakty

KOMPOZÍCIA A ŠTYLIZÁCIA PREJAVU:

- je ovplyvnená tou skutočnosťou, že prejav sa realizuje ústnou formou, preto je veľmi dôležité, aby rečník:
 - a) *vedel, o čom treba hovoriť*
 - b) *aby bol úprimný*
 - c) *aby bol presvedčený o pravdivosti prejavu*
 - d) *hovoril priamo a jednoducho*

Kompozícia:

- **Oslovenie** – musí zodpovedať situácii, je veľmi dôležité, nesmie sa však opakovať
- **Úvod** – výrok slávnej osoby, definícia, príslovie, porekadlo, porovnanie minulosti a prítomnosti, konkrétny príklad alebo príbeh, stupňovanie myšlienok
- **Záver** – zhrnutie hlavných myšlienok, výzva k spolupráci, citovanie veršov, pochvala poslucháča, vyvolanie smiechu, stupňovanie myšlienky, zvolanie
 - štylizácia prejavu závisí od celého prejavu
 - najdôležitejšie v prejave sú úvod a záver
 - úvod musí byť stručný, pútavý a zaujímavý
 - úvod a záver sú obsahovo takmer rovnaké
 - úvod naznačuje cieľ a obsah prejavu, záver prináša zhrnutie, či bol dosiahnutý cieľ
- **Jadro:**
 - logická postupnosť a nadväznosť textu
 - pri vysvetľovaní zložitého javu treba postupovať od jednoduchšieho k zložitému
 - opakovať dôležité myšlienky inými slovami
 - používať prievnania, spájať všeobecný záver s konkrétnym príkladom
 - v príležitostných prejavoch využívať básnické prostriedky (napr. metaforu, metonýmu)
 - pri náučných prejavoch využívať názornosť a obrazotvornosť

SPÔSOB NÁCVIKU A PREDNES

Prednes, teda forma prejavu je rovnocennou zložkou obsahu. Ak má prejav zapôsobiť, prednáša sa naspamäť. Rečník pôsobí na poslucháča rečou, oblečením, mimikou, gestikuláciou.

Gesto je funkčné iba vtedy, ak vyplýva z obsahu prejavu. Najdôležitejšia pri ústnom prejave je správna **artikulácia (výslovnosť)**.

Pri výslovnosti musíme dodržiavať:

1. správnu výslovnosť spoluľáske v
2. spodobovanie
3. správnu výslovnosť spoluľáskových skupín a zdvojených spoluľások
4. dodržiavanie rytmického zákona
5. mäkkosť a tvrdosť spoluľások

Pri realizácii prejavu dodržiavame intonáciu reči:

- **dôraz** – zdôrazňujeme len dôležité myšlienky
- **prestávka** – v prejave využívame prestávku pred a po dôležitých myšlienkach
- **melódia** – v prejave meníme výšku hlasu
- **tempo** – príležitostné prejavy sa realizujú v pomalom tempe, odborné prejavy sa realizujú v rýchlejšom tempe

CHYBY V RŠ:

- zlé hospodárenie s dychom
- vyplnenie prestávok **floskulami** (slovami, a slovnými spojeniami, ktoré by sme za normálnych okolností nepoužili, napr. spojenie ako hovoríme, takže tak)
- chybou sa stáva zbytočne opakované oslovenie
- nesprávna melódia
- neprimerané tempo reči
- nespisovné vyjadrovanie
- otrocké čítanie textu bez očného kontaktu s publikom
- neprimeraná dĺžka prejavu
- **anakolút** – je defektná konštrukcia – autor začne myšlienku, ktorú nedokončí a pokračuje novou myšlienkovou
- **zeugma** – je násilná elipsa – vynechávanie slov, ktoré by sme nemali vynechať

SLÁVNOSTNÝ PREJAV

- je hovorenou hodnotiacou úvahou
- člení sa na úvod, jadro, záver
- každý prejav musí mať **oslovenie**
- pri gratulačných prejavoch oslovujeme gratulanta, inak majú prednosť ženy alebo najvyššie postavený človek
- môžeme využiť **enumeratívy** (vymenovávanie) – typ oslovenia, ak chceme osloviť naraz viac ľudí (napr. vážené dámy)
- oslovenie sa píše ako osobitný odsek a ide za ním výkričník alebo čiarka
- v samostatnom texte môžem oslovenie ešte niekoľkokrát zopakovať, ale musí byť oddelené z obidvoch strán čiarkami

Úvod

- po oslovení nasleduje pomenovanie príležitosti, pri ktorej sa slávnosť koná

Jadro

- a) **objasnenie pojmov** – autor prejavu sa ešte raz vráti k pomenovaniu príležitosti a k jej vysvetleniu (napr. stužková slávnosť je slávnosťou od 16. storočia)
- b) **analýza** – rozoberanie, hodnotenie témy
- c) **porovnanie, zovšeobecnenie tvrdenia** – tému, ktorú rozoberám sa snažím spojiť so životom, môžem použiť citát (napr. Pred desiatkami rokov ste aj vy..., Stojíme tu pred vami..., Dovoľte použiť slová básnika)
- d) **predpoklad** – vyslovenie predpokladu, presvedčenia autora prejavu (napr. som presvedčený)

Záver

- záverečné pokyny – zhrnutie, želanie príjemného večera, zopakovanie poděkovania, vyjadrenie úcty

Jazyk slávnostného prejavu využíva jazykové prostriedky UŠ (napr. metafora, prirovnanie)

NEOHYBNÉ SLOVNÉ DRUHY

PRÍSLOVKY

- plnovýznamový neohybný SD
- vyjadrujú rozličné okolnosti deja – miesta, času, spôsobu, príčiny
- majú vetnočlenskú platnosť
- vo vete bývajú príslovkovým určením, časťou menného prísudku (napr. boli ticho) a nezhodným prívlastkom (napr. cesta nahor)
- stupňujeme ich – pravidelne aj nepravidelne
- niektoré príslovky prechádzajú k predložkám (napr. blízko, vedľa) a niektoré prechádzajú k časticiam (napr. okolo)

ŠTYLISTICKÉ VYUŽITIE PRÍSLOVIEK

- príslovky miesta a času využívame najmä v rozprávacích častiach textu, dodávajú súdržnosť textu
- príslovky spôsobu dodávajú textu subjektivitu
- príslovky môžu byť aj prostriedkom expresivity ak k nim pridáme predpony -pra, -pre, -pri (napr. praobyčajne)
- príslovky strašne a hrozne sa nemôžu spájať s pozitívnym vnemom (napr. strašne pekne → veľmi pekne)

PREDLOŽKY

- neplnovýznamový neohybný SD
- vyjadruje vzťahy medzi slovami
- vo vete stoja vždy v spojení s iným slovom
- nemajú vetnočlenskú platnosť

DELENIE:

- 1. prvotné (pôvodné)** – na, od, nad, o...
 - 2. druhotné** – sú odvodené od iných slovných druhov, teda podľa postavenia vo vete môžu byť iným slovným druhom (napr. vedľa, spolu, okolo)
-
- 1. jednoduché** – na, od, nad, o...
 - 2. zložené** – vedľa, spolu, okolo, ponad (← spojením dvoch prvotných)

Vokalizácia – je jav, ktorý vzniká ak k neslabičným predložkám k, s, z, v pripojíme o alebo u, vytvoríme jednoslabičné predložky: ku, so, zo, vo a dosiahneme lepšiu výslovnosť.

- vokalizovať môžeme aj jednoslabičné predložky od, pod, pred, nad, cez pred osobným zámenom „ja“, napr. odo mňa

ŠTYLISTICKÉ VYUŽITIE PREDLOŽIEK

- druhotné predložky majú príznak odbornosti a preto sa používajú v administratívnom alebo náučnom(odbornom) štýle

SPODOBOVANIE PREDLOŽIEK

1. „s“ píšeme ako s, ale vyslovujeme [z]:
 - pred samohláskou: s otcom
 - pred znelou spoluholáskou
 - pred osobným zámenom píšeme aj vyslovujeme [s]
2. „z“ píšeme ako z, ale vyslovujeme [s]:
 - pred neznelou spoluholáskou: z pece
3. „k“ píšeme ako k, ale vyslovujeme [g]:
 - pred samohláskou
 - pred znelou spoluholáskou
 - ale pred osobným zámenom píšeme aj vyslovujeme [k]
4. „v“ píšeme ako v, ale vyslovujeme [f]:
 - pred neznelou spoluholáskou
5. „so“ vyslovujeme vždy [zo], iba pred osobným zámenom vyslovujeme [so]
6. „zo“ píšeme aj vyslovujeme vždy [zo]
7. „vo“ píšeme aj vyslovujeme vždy [vo]
8. „ku“ vyslovujeme vždy [gu], ale pred osobným zámenom ako [ku]

SPOJKY

- neplnovýznamový neohybný SD, spája slová alebo vety
- nemá vetročlenskú platnosť

ROZDELENIE SPOJOK:

1. **priradovacie**
 - a) zlučovacie – a, i, aj, ani
 - b) odporovacie – ale, no, lež
 - c) vylučovacie – alebo, bud, či
 - d) stupňovacie – ba, aj, nielen
2. **podradovacie** – že, aby, ked', čo, ako

ŠTYLISTICKÉ VYUŽITIE SPOJOK

- spojky pôsobia expresívne ak ich opakujeme alebo zámerne vynechávame

ČASTICE

- neplnovýznamový neohybný SD, nemá vetnočlenskú platnosť
- vyjadrujú osobný postoj hovoriaceho k vypovedanej skutočnosti
- častice dodávajú **významový odtieň** (napr. mám len 100 €, mám až 100 €)

DELENIE:

1. **uvádzacie** – viažu sa k celej výpovedi (napr. nuž, azda)
2. **vytyčovacie** – viažu sa len k jednému slovu a delíme ich do dvoch skupín:
 - a) *vysvetľovacie* – napr. napríklad
 - b) *hodnotiace* – napr. bohužiaľ; áno, pravda

ŠTYLISTICKÉ VYUŽITIE ČASTÍC

- využívajú sa najmä v subjektívnych a subjektívno-objektívnych štýloch
- v hovorovom štýle sa výrazne podieľajú na výstavbe textu
- nadmerným používaním častíc dostáva text príznak hovorovosti a stáva sa závažnou štylistickou chybou

CITOSLOVCIA

- neplnovýznamový neohybný SD
- vyjadrujú **cit, vôľu alebo napodobňujú zvuky**
- ak nezastupujú vo vete iný SD nemajú vetnočlenskú platnosť
- môžu byť prísudkom (napr. Žaba čľup do vody.)

ROZDELENIE CITOSLOVIEC:

1. **Vlastné**
 - a) **citové:** fuj
 - b) **vôľové:** hej, čau
2. **Zvukomalebné** – zvieracie zvuky a zvuky predmetov (napr. bác, mňau)

ŠTYLISTICKÉ VYUŽITIE CITOSLOVIEC

- citoslovcia sú **expresívne slová**, uplatňujú sa v subjektívnych štýloch – hovorovom a subjektívnom štýle, ale môžu sa v určitých prípadoch nachádzať aj v publicistickom štýle